

razmatra ranosrednjovjekovne odnose papa s hrvatskim vladarima, za koje smatra da ih je potrebno detaljnije promotriti sukladno vremenu u kojem u nastali. Lovorka Čoralić u svome radu *Venecija* (549-562) proučava hrvatsko-mletačke odnose, koji počinju već od razdoblja seobe naroda i početaka samostalnih državnih tvorevina, a naredna stoljeća ovog odnosa bila su označena konstantnim nastojanjima Mletaka da osvoje istočnojadransku obalu. Za obradu povezanosti hrvatskih prostora s *Južnom Italijom* (563-580) pobrinula se Zrinka Nikolić Jakus, a *Balkanske sklavinije i Bugarska* (581-608) predmet su obrade Trpimira Vedriša. Sinteza završava radom Zrinke Nikolić Jakus pod naslovom *Ugarska* (609-629), u kojemu autorica piše o nastanku najdugovječnije povezanosti i državne zajednice koju su hrvatski prostori imali s ikojom državnom tvorevinom, a koja će trajati čak preko 800 godina.

Matica hrvatska izdavanjem sinteze, pa tako i ovog sveska koji se bavi ranosrednjovjekovljem, daje značajan doprinos domaćoj historiografiji, kao i budućim studentima koji će, smatra, od ove sinteze imati velike koristi. Podjela sinteze na tri cjeline koje daju različita gledišta – temeljne razvojne sastavnice, regionalnu povijest te hrvatski prostor u međunarodnom kontekstu, omogućuje čitatelju da sveobuhvatno i s boljim razumijevanjem sagleda čitavo razdoblje ranoga srednjeg vijeka na našim prostorima. Prednost sinteze također je i u opsežnom popisu izvora i literature nakon svakog poglavlja, koji će koristiti i mladim, ali i iskusnijim znanstvenicima.

Sanja Miljan

Medieval Buda in Context, ur. Balázs Nagy – Martin Rady – Katalin Szende – András Vadas, Brill, Leiden – Boston 2016., 577 str.

Ugledna izdavačka kuća Brill objavila je zbornik radova *Medieval Buda in Context*. Glavni urednici ovog izdanja su Balázs Nagy, Martin Rady, Katalin Szende i András Vadas. Uz uvodni rad, zbornik sadrži ukupno 21 autorski rad, koji su podijeljeni u šest tematskih blokova. Na početku izdanja nalazi se popis slikovnih prikaza (*List of Figures*, X-XII), popis kratica (*List of Abbreviations*, XIII-XVI) te bilješke o autorima (*Notes on Contributors*, XVII-XXII).

Uvodni rad *Introduction* (1-21) potpisuje uredništvo, a u njemu se nalazi sažeta kronologija povijesti srednjovjekovnih naselja Budima, Óbude i Pešte koja su ujedinjena tek u drugoj polovici 19. stoljeća. Autori napominju kako su istraživanja u ovom zborniku uglavnom usmjerena na srednjovjekovni Budim, iako je isprepletenost i međuovisnost budimskih gradskih naselja često zahtijevala sveobuhvatan pristup. U uvodnom pregledu povijesti, autori su još ukazali na etničku raznovrsnost budimskih naselja, razvoj urbanih i crkvenih institucija, a također je dan presjek dosadašnje historiografije o srednjovjekovnom Budimu.

Prvi tematski blok, *History, Sources, Historiography*, zapravo je također uvodnog karaktera i opisuje razvoj srodnih i pratećih povijesnih znanosti i institucija za istraživanje srednjovjekovne Budimpešte. Zoltán Bencze u *The Budapest History Museum and the Rediscovery of Medieval Buda* (25-51) govori o povijesti budimpeštanskog povijesnog muzeja te o glavnim arheološkim istraživanjima u 20. stoljeću. István Kenyeres u članku *The Fate of the Medieval Archives of Buda and Pest* (52-68) upoznaje nas sa sudbinom arhivske građe i razvojem arhivskih institucija u Budimpešti. Budući da gradski spisi iz srednjovjekovnog razdoblja nisu sačuvani, od 19. st. započela je rekonstrukcija arhivske građe, prikupljanje isprava i povelja, uglavnom

iz privatnih zbirki. Kenyeres ukazuje na glavne protagoniste u prikupljanju i objavljivanju arhivskih materijala poput Józsefa Podhradczkog, Lászla Gerevicha, Eleméra Mályusza, Bernáta L. Kumorovitza, Andrása Kubinyija i drugih, a prilog završava osvrtom na pojavu digitaliziranja arhivske građe.

Sljedeći tematski blok, *Buda before Buda*, govori o prvim naseljima na prostoru Budimpešte prije osnivanja srednjovjekovnog Budima 1244. Enikő Spekner u poglavlju *Buda before Buda: Óbuda and Pest as Early Centers (71-91)* ukazuje na značaj i razvijenost prvih srednjovjekovnih naselja na prostoru današnje Budimpešte. Tako je u Óbudi (Stari Budim) postojao kraljevski dvor, dok je Pešta bila trgovačko središte u kojem su se susretali njemački i arapski trgovci. Iako su Óbuda i Pešta nakon osnutka Budima pomalo pali u drugi plan, Spekner ističe kako su oba mjesta itekako pridonijela budućem urbanom razvoju Budima.

U sljedećem radu, "A castle once stood, now a heap of stones..." *the Site and Remains of Óbuda in Medieval Chronicles, National Epics, and Modern Fringe Theories (92-114)*, autori József Laszlovszky i James Plumtree analizom njemačkih i mađarskih kronika poput Anonimove i Šimuna de Keze, rekonstruiraju porijeklo historijskog narativa o postanku Óbude, koji to naselje dovodi u vezu s Atilom, što sugerira i njemački toponim (*Etzelburg, Ethelsburg*), jednako kao što se ime Budima u staroj historiografiji često dovodilo u vezu s Bledom, Atilinim bratom. Taj je narativ naveo istaknutog predstavnika mađarskog romantizma, Jánosa Aranya da napiše nacionalni ep *Smrt Bude (Buda halála)*, u kojem je postanak Budima, odnosno odnos Blede i Atile, kompariran s Romulom i Remom.

Péter Szabó u radu *A Royal Forest in the Medium Regni (115-129)* upoznaje nas s terminom *Medium Regni* koji označava centar Kraljevstva, a uključuje četiri najznačajnija mjesta: Ostrogon, Stolni Biograd (Székesfehérvár), Višegrad i Budim. Međutim, Szabó skreće pozornost na još jedan značajni prostor, gorje Pilis, koje se proteže sjeverozapadno od Budima pa sve do Višegrada i Ostrogona. Autor ukazuje na transformaciju tog šumskog gorja, koje je prvotno bilo u kraljevskom vlasništvu za potrebe lova (*silva regalis*), da bi od 13. st. Pillis postao značajan po dolasku cistercita i pavlina koji su tamo osnovali svoje samostane.

Središnji tematski dio zbornika naslovljen je *Topography of Buda*, a Károly Magyar autor je prvog rada, *Royal Residences in Buda in Hungarian and European Context (133-168)*. Magyar rekonstruirao smještaj kraljevskog dvora, starijeg u Óbudi i novijeg na Budimu, kompariravši urbanističko rješenje budimskog kraljevskog dvora sa sličnim primjerima u Pragu i Krakowu. Prilog Andrása Véghe, *Buda-Pest 1300 – Buda-Pest 1400. Two Topographical Snapshots (169-203)*, topografskom analizom, rekonstrukcijom i komparacijom ukazuje na značajan urbani razvoj Budima i Pešte u 14. stoljeću. U iscrpnom članku, autor se dotakao pitanja parcelizacije budimskog gradskog prostora, fortifikacijskih objekata, te smještaja crkvi i groblja. Beatrix F. Romhányi u radu *The Monastic Topography of Medieval Buda (204-228)* analizira pojavu i smještaj crkvenih redova u Budimu, Óbudi i Pešti u 13. i 14. st. Iako Budim nije bio sjedište biskupije, u njemu su postojali i djelovali gotovo svi važniji crkveni redovi, što dobro govori u srednjovjekovnom urbanom razvoju. Romhányi također istražuje posjede redovnika na užem i širem gradskom prostoru, pojavu hospitalia, te ukazuje na značenje pojedinih redova u duhovnom životu grada. Gábor Klaniczay u prilogu *Sacred Sites in Medieval Buda (229-254)* naglašava glavne točke religioznih aktivnosti i iskazivanja pobožnosti srednjovjekovnih stanovnika poput brda sv. Gerarda (Gellert), otoka sv. Margarete gdje je bilo podignuto više samostana, te pavlinskog samostana u Budaszentlőrincu u gorju Pillis.

Posljednja dva rada u ovom tematskom bloku posvećena su rekonstrukciji ekonomskih aktivnosti. Judit Benda u radu *Merchants, Markets, and Shops in Late Medieval Buda, Pest and Óbuda (255-277)* ukazuje na glavna područja trgovačkih aktivnosti, odnosno smještaj različitih vrsta trgovaca i njihovih dućana unutar grada. Benda smatra kako je Budim bio više orijentiran na uvoz i skladištenje robe, dok je Pešta više bila usmjerena na izvoz robe. Prilog Istvána Draskóczya, *Commercial Contacts of Buda along the Danube and beyond (278-299)*, također govori o trgovini, ali je više usmjeren na analizu uloge Budima u međunarodnoj trgovini i veza budimskih trgovaca s drugim gradovima. Draskóczy naglašava povoljan položaj Budima na mreži trgovačkih putova, što je mnoge strane trgovce dovelo u Budim. Najrazvijenije veze budimski su trgovci ostvarili u Beču, Regensburgu i Nürnbergu te sa firentinskim trgovcima koji su se nastanili u Budimu.

Četvrti dio naslovljen je *Buda as a Power Centre* i uglavnom govori o političkom značaju i pozicioniranju Budima kao glavnog grada Ugarskog kraljevstva. Ovaj tematski blok započinje radom Martina Radya, *Government of Medieval Buda (303-321)*. Rady analizira organizaciju gradske vlasti i razvoj autonomnih gradskih institucija, međuetničke probleme među građanima koje su dovele do preustroja gradske vlasti po etničkom principu 1439., te odnos građana prema kraljevskoj vlasti i dvorjanima. Iako je Budim od 15. st. bio političko središte Kraljevstva i njegov je statut *Ofner Stadtrecht* postao uzor i za statute drugih tavernikalnih gradova, Rady ističe kako je upravo blizina kraljevskog dvora i sjedišta tavernika onemogućavala gradsku upravu da razvije punu autonomiju i pravu jurisdikcijsku nezavisnost.

Potom slijedi rad Jánosa M. Baka i Andrása Vadasa, *Diets and Synods in Buda and Its Environs (322-344)*, u kojem autori istražuju utjecaj sazivanja sabora plemićkog staleža u Budimu i okolici na razvoj Budima kao političkog središta. U radu se može naći pregled svih plemićkih sabora u srednjovjekovnom periodu koji su uglavnom održani na polju Rakoš nedaleko od Pešte. S druge strane, prilog Balázsa Nagya, *Royal Summits in and around Medieval Buda (345-365)*, govori o značaju Budima u srednjovjekovnoj ugarskoj diplomaciji. Nagy donosi pregled dolazaka stranih vladara na ugarski dvor kroz cijelo srednjovjekovno razdoblje, odnosno od vremena kada je sjedište dvora bilo u Ostrogonu, Óbudi i Višegradu pa sve do uspostave dvora u Budimu.

Posljednji rad u ovom tematskom bloku djelo je pokojnog Andrása Kubinyija naslovljeno *Buda, Medieval Capital of Hungary (366-383)*. Uvrštavanje ovog rada na neki način je i odavanje počasti jednom od najznačajnijih istraživača budimpeštanskog srednjovjekovlja u 20. stoljeću. Riječ je o jednom od posljednjih radova Andrása Kubinyija koji je izvorno objavljen na mađarskom jeziku, ali se tematski vrlo dobro uklapa u zadani blok. Kubinyi je u spomenutom radu analizirao status Budima putem arhivskih podataka koji označavaju Budim kao sjedište krune, dvora ili prijestolja (poput *solium, sedes, cathedra*). U drugom dijelu rada Kubinyi je analizirao utjecaj srednjovjekovnih gradskih manifestacija i kraljevskih ceremonijala na samosvijest građana o važnosti Budima kao prijestolnice i centra cijelog Kraljevstva.

Peti dio zbornika, *Court Culture of a "Capital"*, govori o kulturnoj ostavštini budimskog dvora. Prvi prilog Szilárda Pappa, *Made for the King: Sigismund of Luxemburg's Statues in Buda and Their Place in Art History (387-451)*, analizira skulpture pronađene na području kraljevskog dvora na Budimu 1974. godine. Autor stručno klasificira skulpture prema materijalu, veličini, stilu i temi te komparativnom metodom analizira mogući utjecaj određenih klesarskih škola. Papp zaključuje kako je Žigmund Luksemburški nedvojbeno naručio i pozvao mnoge kame-noklesarske umjetnike, naročito iz Francuske i njemačkih zemalja kako bi njegov dvor dobio

na što većoj reprezentativnosti. U tekstu su priložene fotografije pronađenih skulptura te neki komparativni primjeri iz zapadne Europe.

Potom slijedi članak *The Court of the King and Queen in Buda in the Jagiellonian Age* Orsolye Réthelyi (452-471). Kako naslov ukazuje, autorica istražuje neke karakteristike kraljevskog dvora za vrijeme Vladislava i Ludovika Jagelovića. Réthelyi prvo predstavlja sastav kraljevskog dvora koji je mogao brojiti i do 70 dostojanstvenika, a zasebno još obrađuje dvorjane koji su činili isključivo kraljičinu pratnju. Réthelyi naglašava višejezični karakter kraljevskoga dvora budući da su mnogi članovi dvora govorili različitim jezicima, a u radu se još sažeto govori o dvoru kao kulturnom i religioznom žarištu. Potonje je mnogo opširnije obrađeno u prilogu Valery Rees *Buda as a Center of Renaissance and Humanism* (472-493). Podsjetivši na neke osnovne značajke renesansnog grada na talijanskom prostoru, Rees prvotno analizira koliko se srednjovjekovni Budim uklapa u takvu sliku renesansnog grada. Prema Rees, humanističko renesansna kretanja u srednjovjekovnom Budimu mnogo su više rezultat djelovanja pojedina nadahnutih humanizmom negoli određenih institucija. Ukazavši na djelovanje glavnih protagonista dvorskog humanizma poput Petra Pavla Vergerija, Janusa Pannoniusa, Ivana Viteza, Martina Bylice i drugih, uz naglašavanje velike uloge kralja Matijaša Korvina pa i kraljice Beatrice u promociji humanističkih vrijednosti, Rees zaključuje kako se ondašnji Budim po razvoju umjetnosti i intelektualnog života mogao usporediti s Firencem.

Posljednji tematski dio zbornika naslovljen je *Buda beyond Buda* i započinje radom *Buda: From a Royal Palace to an Assaulted Border* (497-512). Autor László Veszprémy analizira period od Mohačke bitke 1526. do trajnog osmanlijskog osvajanja Budima 1541., tijekom kojega je Budim bio nekoliko puta pod opsadom. U fokusu rada su političke i vojne strategije strana u sukobu: Osmanlija, Habsburgovaca i Ivana Zapolje. Autor je ujedno ukratko predstavio Osmanlijske promjene u urbanom prostoru nakon konačnog zauzeća 1541., kada Budim postaje pogranična utvrda Osmanlijskog Carstva. Pretposljednji članak Antonína Kalousa, *The Last Medieval King Leaves Buda* (513-525), posvećen je Ludoviku Jageloviću, a opisuje Ludovikovu pripremu za odlazak u Mohačku bitku, kao i ceremoniju kraljevog odlaska u rat. Posljednji članak, Katalin Szende, *Buda and the Urban Development of East Central Europe* (526-553), pruža komparaciju glavnih urbanih središta srednjoistočne Europe te srednjovjekovnog Budima. Autorica istražuje zajedničke, ali i individualne karakteristike srednjovjekovnog Budima, fokusirajući se na strateški smještaj tih gradova (blizina rijeke, brda i uzvisine), njihov politički značaj (postojanje rezidencije) te utjecaja crkvenih institucija poput biskupija i samostana na urbani razvoj.

Na kraju zbornika nalaze se dva dodatka: Popis kraljeva srednjovjekovne Ugarske (*List of the Kings of Medieval Hungary*, 554-555) te Belina privilegija gradu Pešti (*The Privilegial Charter of the Town of Pest Issued by Béla IV 24 November 1244*, 557-558), potom izbor iz bibliografije za povijest srednjovjekovnog Budima (*Select Bibliography on the History of Medieval Buda*, 559-561) te kazalo zemljopisnih imena (*Index of Geographic Names*, 562-568) i kazalo osobnih imena (*Personal Names*, 569-577).

Zbornik radova *Medieval Buda in Context* bogato je i sveobuhvatno znanstveno djelo u kojem su predstavljena recentna istraživanja i teze mađarske urbane historiografije. Svijest o potrebi objavljivanja rezultata istraživanja na engleskom jeziku prisutna je kod mađarskih znanstvenika već duže vrijeme. Tako je još 1990. objavljen zbornik radova *Towns in Medieval Hungary* pod uredništvom Lászla Gerevicha, koji je još 1971. objavio povijesno umjetničku monografiju *The Art of Medieval Buda nad Pest*. Ovdje možemo pridodati i monografiju engleskog povjesničara

Martina Radya *Medieval Buda* (1985.), koji je ovdje zastupljen kao autor priloga i jedan od urednika. Pridodavši tome nizu ovaj novi zbornik *Medieval Buda in Context*, može se zaključiti kako je povijest srednjovjekovne Budimpešte vrlo dobro predstavljena na međunarodnom planu. Zbornik s pripadajućim znanstvenim aparatom, odnosno literaturom i arhivskom građom može poslužiti i kao vodič za daljnje povijesno istraživanje, a također je vrijedno istaknuti kako su gotovo svi radovi popraćeni likovnim priložima, odnosno tematskim kartama i mapama. *Medieval Buda in Context* dobro će poslužiti i hrvatskim medijevistima, a posebice istraživačima urbane povijesti hrvatskih kontinentalnih gradova.

Bruno Škrebilin

Katherine Harvey, *Episcopal Appointments in England, c. 1214-1344: From Episcopal Election to Papal Provision*, Ashgate, Farnham 2014., 352 str.

Katherine Harvey bavi se tematikom biskupa u Engleskoj između 11. i 15. stoljeća. U knjizi *Episcopal Appointments in England, c. 1214-1344*, direktno izrasloj iz doktorske disertacije koju je autorica obranila 2012. godine na koledžu Birkbeck, Sveučilište u Londonu, autorica je obradila razvoj izbora i postavljanja engleskih biskupa tijekom 13. i početkom 14. stoljeća, u periodu kada se povećavaju sukobi oko postavljanja biskupa, posebice na relaciji onih koji biraju i onih koji žele utjecati na izbore, tj. papinstva i engleskih kraljeva. Izabrane godine su okvirne s obzirom na to da je riječ o periodu koji je omeđen početkom slobodnih kapitularnih izbora zahvaljujući povelji kralja Ivana Bez Zemlje (1199.-1216.) iz 1214., periodu koji se nastavlja na kraljevsko dominiranje u izborima biskupa, a završava okvirno s 1344. godinom kada su papinske provizije (*papal provisions*) postale normalan način odnosa između srednjovjekovnog papinstva i biskupa te je uloga katedralnog kaptola u izborima umanjena.

Biskupa su službeno birali kanonici, članovi katedralnog kaptola, nakon čega bi izabrana osoba prihvatila izbor, te bi se izbor, u slučaju biskupa, slao na potvrdu kralju, odnosno, u slučaju nadbiskupa, kralju i papi. Značajan doprinos za bolje razumijevanje engleske situacije autorica je dala kroz šest poglavlja, podijeljenih u tri veće cjeline, gdje je kroz prvih pet istražila razvoj u Engleskoj, dok je u zadnjem, šestom poglavlju, jedinom poglavlju treće cjeline *The European Context*, kontekstualizirala razvoj izbora u širem europskom kontekstu. Prvi dio, *The Age of Election*, bavi se razvojem izbora te praktičnim iskustvima tijekom okvirnog perioda od 1214. do 1307. godine. Tijekom toga razdoblja slobodni izbori u kaptolima su bili na vrhuncu. U drugom dijelu, *The Age of Provision*, autorica je istražila evoluciju papinskih provizija i njihovu primjenu na Englesku od 1307. do 1344. godine. Dok se prva dva dijela bave istraživanjem pravnih osnova i običaja te prakse izabiranja biskupa na temelju 169 slučajeva u Engleskoj, treći dio uspoređuje engleske primjere s razvojem u Francuskoj, Škotskoj i Italiji. Autorica gradi svoje zaključke na temelju niza dokumenata poput administrativnih izvora, hagiografije, pisama, ali i suvremenih kronika.

U prvom poglavlju *The Theory of Election* (11-48) autorica je istražila kako su izbori funkcionirali i razvijali se tijekom ovog perioda. Slobodni izbori su počeli s privilegijom o slobodi izbora (*the Freedom of Elections charter*) kralja Ivana iz 1214. te su se nadovezali na razvoj unutar kršćanstva, što se očituje u odlukama Četvrtog Lateranskog koncila iz 1215. godine. Poglavlje prikazuje razvoj izbora tijekom vladavine Henrika III. (1216.-1272.) i Edvarda I. (1272.-1307.) u periodu prije negoli su pape počeli zaobilaziti izbore i direktno postavljati biskupe.